

R.CANINA O`SIMLIGINING YETISHTIRISH VA HOSILDORLIGINI ANIQLASH

Ermатов Dilshodbek Jo'ra o'g'li

Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar

Universitet magistranti

Ilmiy rahbari: q.x.f.f.d., Turakulov Alimardon Abdusalomovich

Annotatsiya: Ushbu maqolada dorivor va ozuqaviy ahamiyatga ega bo'lgan yovvoyi atirgul turi bo'lgan R Canina (odatda it burun namatagi deb ataladi) etishtirish texnologiyasi va hosildorlik salohiyati o'rganilgan. Tadqiqot R. caninaning o'sishi, mahsuldorligi va fitokimyoviy tarkibiga ta'sir qiluvchi turli xil atrof-muhit sharoitlari, tuproq turlari va qishloq xo'jaligi amaliyotini baholaydi. Topilmalar hosilni maksimal darajada oshirish va iqtisodiy hayotiylikini oshirish uchun uni etishtirishni optimallashtirish haqida tushuncha beradi.

Kalit so'zlar: R Canina , yetishtirish, hosildorlikni, dorivor o'simliklar, kimyoviy tarkibi, yovvoyi gul, ekologik omillar

R Canina , Yevropa, shimoli-g'arbiy Afrika va g'arbiy Osiyoda tug'ilgan yovvoyi atirgul turidir. Bu uzoq uning dorivor xususiyatlari uchun qadrlil o'simlik hisoblanadi, vitamin C, ayniqsa, uning yuqori kontent (meva), o'simlik dorilar ishlatiladi qaysi, choy damlama, va kosmetika. So'nggi yillarda R. caninani tijorat maqsadlarida yetishtirishga qiziqish ortib, uning mahsulotlariga bo'lgan talabni qondirmoqda. Ushbu maqola optimal etishtirish usullarini aniqlash va hosildorlikka ta'sir qiluvchi omillarni, masalan, tuproq sifati, iqlim va dehqonchilik amaliyotini tahlil qilishga qaratilgan. Maqsad ishlab chiqaradigan bioaktiv birikmalar sifatini saqlab, uning iqtisodiy salohiyatini oshirishdir.

Na'matakning deyarli barcha turlari foydali bo'lib, ularning mevasi tarkibida 4–6%, bazan 18% gacha S, R2, K, R vitaminlari, 18 mg % gacha karotin, 18% gacha qand, 2% gacha limon kislota, flavanoidlar, organik kislotalar, qand, pektin, oshlovchi moddalar, likopin, tuzlardan kaliy, temir, marganes, fosfor, kalsiy, magniy tuzlari bor. Meva urug'ida E vitamini va moylar bor. Oziqaviy qiymati 100 gr mahsulotning kaloriyasi-162 kkal Yog'lar-0.3 g, Uglevodlar-38g, Oqsil-1,6 g, Nartiy-4 mg, Kaliy-429 mg, Temir-1,1 mg , Magniy-69 mg , Vitamin A-217 mg , Vitamin B-60,1 mg , Vitamin C-426 mg Qo'llaniladigan qismi. Mevasi va ildizi. Mevasi kech kuzgacha ekladiladi. Sovuq urgan meva tarkibida C vitamin kamayib ketadi.

Mevalar quyoshda yoki pechlarda quritiladi. Namatak — bebaho nemat

Kimyoviy tarkibi va ishlatilishi. Namatak mevasi tarkibida juda ko'p miqdorda C vitamin mavjud (18% gacha boradi). P, K, B guruhi vitaminlari va flavanoidlar,

organik kislotalar, qand, pektin, oshlovchi moddalar, likopin, tuzlardan kaliy, temir, marganes, fosfor, kalsiy, magniy tuzlari bor.

Meva urug'ida E vitamini va moylar bor. Namatak mevalari ko'pincha avitaminoz kasalliklarida qo'llaniladi. Urug'dan olingan moyi va mevasining yumshoq qismidan tayyorlangan moyli ekstrakti «karatolin» kuyganni, tropik yaralarni ekzema, teri kasalliklarini, rentgendan kuygan joylar, yarali kolit va boshqa kasalliklarda ishlatiladi. Namatak turlarining bazi turlaridan vitaminli kosentlar, sharbat tayyorlanadi, C vitamini olinadi, quruq mevasidan tabletka va habdori tayyorlanadi. Askorbin kilota ko'p kompleks dorilar tarkibiga kiradi. Mevasidan tayyorlanadigan xolosas preparati jigar kasalliklarini davolashda ishlatiladi. Xalq tabobatida damlama va qaynatmalaridan meda-ichak kasalliklari, bachadondan qon oqishini to'xtatuvchi, isitma tushiruvchi, o't va siydik haydovchi sifatida ishlatiladi. Bu damlama bilan milk shamollashi va qon oqishida chayiladi.

R Canina (odatda it burun namatak deb nomlanadi) atirgulning yovvoyi turi bo'lib, ko'pincha dorivor va bezak qiymati uchun o'stiriladi. R. Canina ning hosildorligini oshirish va ko'paytirish uchun quyidagi omillarni hisobga oling:

Kultivatsiya Talablari

Iqlim:

R. canina o'rtacha xududlarda eng yaxshi o'sadi, salqin qish va o'rtacha yoz bilan. Bu sovuq haroratga toqat qiladigan, ammo yumshoq vegetatsiya mavsumlarini afzal ko'radigan bardoshli o'simlik.

Tuproq:

- Yaxshi qurigan, qumloq yoki qumli tuproqni afzal ko'radi.
- pH diapazoni: 5,5 dan 7,5 gacha (neytral va ozgina kislotali tuproqlar ideal).
- O'sishni rag'batlantirish uchun tuproqni kompost kabi organik moddalar bilan boyiting.

Sug'orish:

- Quruq davrda muntazam sug'orish juda muhimdir.
- Botqoqlangan sharoitlardan saqlaning; ildiz chirishining oldini olish uchun yaxshi drenajni ta'minlang.

Urug'lantirish:

- Yangi o'sish boshlanishidan oldin erta bahorda muvozanatli o'g'itdan (masalan, 10-10-10 NPK) foydalaning.

- Organik moddalar yoki sekin chiqariladigan o'g'itlar qo'shilishi ham hosilni yaxshilashga yordam beradi.

Hosildorlik Omillari

O'simlikning yoshi:

- R. canina odatda ekishdan 2-3 yil o'tgach gullar va mevalar ishlab chiqarishni boshlaydi.

- Hosildorlik o'simliklarning etukligi bilan yaxshilanadi, eng yuqori ishlab chiqarish odatda 5 yil atrofida.

Gullash va meva berish:

- O'simlik bahorning oxiridan yozning boshigacha gullaydigan mayda, oqdan och pushti gullarni hosil qiladi.

- Gullashdan keyin u yozning oxiridan kuzning boshigacha pishadigan kestirib (mevalarni) rivojlantiradi.

- Har bir o'simlik uchun hosil berilgan parvarish, ekologik sharoit va o'simlik hajmiga bog'liq.

Hosil:

- Gul kestirib, to'liq pishganida, odatda yoz oxirida yoki kuzning boshida yig'ib olinishi kerak.

Zararkunandalar va kasalliklar:

- Oddiy atirgul zararkunandalariga (masalan, shira, o'rgimchak oqadilar) va qora nuqta yoki chang chiriyotgan kabi qo'ziqorin kasalliklariga e'tibor bering.

- O'simliklarning sog'lig'i va hosildorligini saqlash uchun zararkunandalarga qarshi organik kurash va muntazam monitoring zarur.

Ushbu etishtirish usullarini optimallashtirish orqali siz R. canina hosilining sifati va miqdorini oshirishingiz mumkin.

Muhokama

Tadqiqotda atrof-muhit omillari va R. Canina mahsuldorligi o'rtasidagi murakkab bog'liqlik yoritilgan. Tuproqning maqbul sharoitlari, shu jumladan yaxshi qurigan, etarli organik moddalarga ega bo'lgan ozuqaviy moddalarga boy tuproqlar yuqori hosil olish uchun juda muhimdir. Bundan tashqari, o'rtacha sug'orish, suv stress va ustidan-sug'orish, ham qochish, uning phytochemicals sifatini saqlab o'simlik umumiy unumdorligini oshirish yordam beradi.

Natijalar avvalgi tadqiqotlarga mos keladi, organik dehqonchilik amaliyoti o'simlikning bioaktiv tarkibi bo'yicha yuqori natijalarni taklif qilishi mumkin, bu uning dorivor qo'llanilishida hal qiluvchi omil hisoblanadi. Biroq, organik dehqonchilik amaliyoti biomassa hosildorligining pasayishiga olib kelishi mumkin, bu esa fitokimyoviy sifatni oshirish va iqtisodiy jihatdan foydali hosilni ta'minlash o'rtasidagi muvozanatni talab qiladi.

Xulosalar

Shunday qilib, R Canina yetishtirish atrof-muhit sharoitlari, tuproq sifati va fermer amaliyoti ehtiyot ko'rib chiqish orqali tashkil topgan bo'lishi mumkin. Topilmalar, deb taklif :

Salqin, yaxshi-qurigan, bir oz kislotali tuproq bilan iqlimda R. canina yuqori hosil uchun eng yaxshi sharoit bilan ta'minlash.

Organik o'g'itlar jami biomassa hosil kamaytirish mumkin bo'lsa-da, ular

o'simlikning dorivor xususiyatlari, ayniqsa, biofaol moddalar kontsentratsiyasini kuchaytirish uchun foydali bo'ladi.

Nazorat ostida sug'orish hosilni yaxshilaydi, ammo ortiqcha sug'orish o'simlikning o'sishi va sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Organik dehqonchilikning hosildorlikka ham, sifatga ham uzoq muddatli ta'sirini o'rganish va iqtisodiy va atrof-muhit omillarini muvozanatlashtiradigan barqaror amaliyotni ishlab chiqish uchun qo'shimcha tadqiqotlar tavsiya etiladi.

- Kelgusidagi tadqiqotlar R. caninaning hosildorligi va fitokimyoviy tarkibini maksimal darajada oshiradigan barqaror etishtirish amaliyotini rivojlantirishga qaratilishi kerak.

- Fermerlar R. canina mahsulotlarining dorivor qiymatini yaxshilash uchun organik dehqonchilik usullarini ko'rib chiqishlari kerak.

- R. caninani keng miqyosda etishtirishga ko'maklashish uchun organik dehqonchilik va suvdan barqaror foydalanishni qo'llab-quvvatlovchi siyosat asoslarini rag'batlantirish kerak.

Adabiyotlar.

1. 520 tur. (30). Rosa L. - Rosehip / Markaziy Osiyo o'simliklari kalitlari. Flora dunyosining tanqidiy sinopsi / Ed. A.I.Vvedenskiyning jildlari. - Toshkent: Fan, 1976. - T. 5. - S. 205-222. - 375 p. 2005

2. O'.Ahmedov , A.Ergashev, A.Abzalov Dorivor o'simliklarni etishtirish texnologiyasi va ekologiyasi

3. Berkutenko A.N., Virek, A.G. Alyaska va Rossiyaning Uzoq Sharqidagi dorivor va oziq-ovqat o'simliklari / Ilmiy. tahrir. I. M. Krasnoborov. - Vladivostok: Uzoq Sharq nashriyoti. Universitet, 1995. - S. 130-135. - 192 p. - ISBN 5-7444-0593-3.

4. Baytenov M. S. Genus 27. Rosehip - Rosa Linnaeus / Qozog'iston florasi. Umumiy flora majmuasi / Otv. tahrir. Baytulin. - Almati: Fylym, 2020. - T. 2. - P. 116 -- 280 p. - ISBN 9965-07-036-9.

5. Korovin, EP Kitob II // O'rta Osiyo va Janubiy Qozog'iston o'simliklari / Otv. tahrir. K.Z.Zakirov. - Toshkent: O'zbekiston Fanlar akademiyasining nashriyoti, 2019 -- 547 b.

6. Muxammadxonov S., Jongurazov F., O'simlikshunoslikka oid ruscha o'zbekcha izoxli lug'at. T., Mexnat, 2020.

7. Tolipova J.O., G'ofurov A. T. Umumiy biologiyani o'qitish metodikasi.

8. Yo'ldoshev X.S. O'simlikkasalliklari. T.: Ilm ziyo., 2004.

shifobaxsh o'simliklari. T.:

9. Zorikov, PS Primorsk o'lkasining asosiy dorivor o'simliklari. Qo'llanma.

Vladivostok: Dalnauka, 2020. - S. 109-113. - 129 p. - ISBN 5-8044-0380-X.

10. 520 tur. (30). Rosa L. - Rosehip / Markaziy Osiyo o'simliklari kalitlari. Flora dunyosining tanqidiy sinopsi / Ed. A.I.Vvedenskiyning jildlari. - Toshkent: Fan, 1976. - T. 5. - S. 205-222. - 375 p. 2005